

A detailed study of other lexical-semantic groups which are the part of the ornitholexics is considered to be advanced, which will enable to deeper understand the mechanisms of hierarchical subordination of the nominative units, to grasp the specificity of systemic links between the components and to form a coherent idea of the structure of the thematic group «Names of birds».

Key words: modeling, lexical group, ornitholexics, hierarchical organization of vocabulary, systemic links, East Polissya dialects.

Надійшла до редакції 11.04.18

Прийнято до друку 16.04.18

УДК 811.161.2'282.2'373:635.21
[(477.44):(477.65):(477.73/74)]

ПОЛЩУК Світлана Сергіївна,
кандидат філологічних наук, старший
викладач кафедри української мови
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
e-mail:
polishchuk.svitlana.2013@gmail.com

НАЗВИ КАРТОПЛІ В ГОВІРКАХ СЕРЕДНЬОНАДБУЗЬКОГО АРЕАЛУ

*У статті введено до наукового обігу та здійснено лексико-семантичний аналіз 210 назв картоплі (*Solanum tuberosum* L.), її частин і сортів, зафіксованих у говірках середньонадбузького ареалу. До уваги взято слова, фонетичні варіанти слів, словосполучення, прийменниково-іменникові сполуки й порівняльні конструкції. Джерелами фактичного матеріалу послужували польові записи живого мовлення, здійснені в 74 населених пунктах Середнього Надбужжя (розташованих на заході Кіровоградської обл., північному заході Миколаївської обл., північному сході Одеської обл. та південному сході Вінницької обл.) впродовж 2013–2016 рр.*

Заналізовані говіркові назви тісно пов'язані з літературними відповідниками, хоч мають низку лексико-семантичних і фонетичних відмінностей. Указівка на просторове поширення описаних найменувань свідчить про активну взаємодію обстежених говірок.

Стаття розширює емпіричну базу української діалектології, поповнює характеристику східноpodільських говірок подільського говору південно-західного наріччя та західностепових говірок степового говору південно-східного наріччя української мови.

Ключові слова: лексема, семема, картопля, сорт, говір, говірка, середньонадбузький ареал, Середнє Надбужжя.

Постановка проблеми. Сільськогосподарська лексика як невід'ємна частина словника кожного господаря є цінним матеріалом для діалектологічних розвідок. Фіксація й аналіз указанного шару лексики в говірках Середнього Надбужжя продовжує вирішення актуальної проблеми сучасного мовознавства: збереження й поглибленого дослідження говіркової лексики українського діалектного континууму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення сільськогосподарської лексики українських говірок відбито в працях Ю. В. Абрамян (Східна Слобожанщина), Й. О. Дзензелівського (Закарпаття), П. Ю. Гриценка (межіріччя Дністра і Дунаю), Г. О. Козачук (Волинь), М. С. Кушмет (Донеччина), Р. Л. Сердеги (Центральна Слобожанщина), Л. С. Терешко (Південне Побужжя), Т. М. Тищенко (подільсько-середньонаддніпрянське суміжжя), Н. П. Шеремети (південноволинсько-подільське порубіжжя) та ін. Зокрема говіркові назви реалій рослинництва описали Ю. В. Абрамян, О. А. Дакі, Й. О. Дзензелівський, Г. О. Козачук, М. С. Кушмет, Р. Л. Сердега, Т. М. Тищенко, М. М. Ткачук та ін.

Мета нашої статті – лексико-семантичний аналіз назв картоплі та її частин, поширених у говірках Середнього Надбужжя. Досягнення поставленої мети зумовлює **обсяг завдань** нашого дослідження: записати у визначених говірках і ввести до наукового

обігу найменування на позначення картоплі, здійснити лексико-семантичний аналіз зафіксованих одиниць говіркового мовлення. **Об'єкт** вивчення – назви картоплі, записані в східноподільській групі говірок південно-західного та західностеповій групі говірок південно-східного наріччя української мови. **Предмет** дослідження – лексико-семантичні особливості цих найменувань. **Джерелами фактичного матеріалу** послуговували польові записи, здійснені в 74 населених пунктах середньонадбужького ареалу впродовж 2013–2016 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Назви картоплі (*Solanum tuberosum* L.) добре відомі носіям обстежених говірок, адже на території Середнього Надбужжя рослину вирощують здавна. За нашими спостереженнями, лексична мікрогрупа назв цієї овочевої культури вміщує репрезентанти семем 'картопля, *Solanum tuberosum* L.', 'картопля малих розмірів', 'картопля великих розмірів', 'картопля, залишена на висадку', сюди ж уналежнюємо найменування сортів рослини.

Значення 'картопля, *Solanum tuberosum* L.' є реалізацією слова *кар'топл'а*, як і в українській літературній мові (далі – УЛМ), діалектизмів *кар'тофл'а*, *кар'тошка*, *бара'бол'а*, *'бул'ба*. Зрідка вказане значення реалізоване в назві *кар'тоф'іл'*. Комбінації цих лексем утворюють низку моделей лексичної реалізації (далі – МЛР) аналізованої семемі. Вирізняємо говірки, де функціонує одна назва, скажімо: *кар'топл'а* (16, 37, 60), *кар'тошка* (2, 6, 9, 29, 43, 44, 46, 52, 55), *бара'бол'а* (4, 69), де співіснують два найменування, напр.: *кар'топл'а* і *кар'тошка* (5, 10, 12, 15, 24, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 45, 47, 48, 54, 57, 59, 62), *кар'топл'а* і *бара'бол'а* (13, 14, 18, 65, 68, 72, 74), *кар'тошка* і *бара'бол'а* (21, 42, 70), *кар'топ(ф)л'а* і *кар'тошка* (27), або вживаються одразу три репрезентанти – *кар'топл'а*, *кар'тошка* і *бара'бол'а* (1, 7, 8, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 28, 50, 61, 63, 64, 67, 73), *кар'топл'а*, *кар'тошка* і *'бул'ба* (3, 49, 51, 56), *кар'то(п/ф)л'а*, *кар'тошка* і *'бул'ба* (53), *кар'то(п/ф)л'а*, *кар'тошка* і *бара'бол'а* (71), *кар'топл'а*, *бара'бол'а* й *'бул'ба* (66), *кар'тошка*, *кар'тоф'іл'* і *бара'бол'а* (34), чи чотири слова – *кар'топл'а*, *кар'тошка*, *бара'бол'а* і *'бул'ба* (11, 58). Серед зменш.-пестл. форм фіксуємо слова *кар'тошичка* (7, 34, 55) та *бара'бол'ка* (4). Найчастотнішою в обох говорах є МЛР *кар'топл'а*, *кар'тошка*. Інформанти зазначають, що *кул'турн'іше кар'топл'а / а по простому кар'тошка* // (17). Водночас у східноподільських говірках активно функціонує МЛР *кар'топл'а*, *кар'тошка*, *бара'бол'а*. Отже, наші спостереження підтверджують і доповнюють дані «Атласу української мови» (1984–2001) (далі – АУМ) та «Словника українських говорів Одещини» (2010) (далі – СУГО) стосовно функціонування на території Середнього Надбужжя репрезентантів семемі 'картопля, *Solanum tuberosum* L.' [АУМ, I, к. 312; СУГО, с. 94]. Найменування *кар'топл'а* через російську і польську мови запозичене з німецької [ЕСУМ, II, с. 397]. Діалектне слово *бара'бол'а* утворилося внаслідок фонетичної видозміни назви німецької землі Brandenburg, через яку картопля поширилася на схід. Припускають, що на ці видозміни могла вплинути звукова форма давніших українських слів типу *бала'болка* 'дзвінок, брязкальце' [ЕСУМ, I, с. 137].

Для позначення 'картоплі малих розмірів' фіксуємо прикметники *др'ібна* (2, 3, 6, 7, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 30, 32, 34, 35, 36, 38, 46, 47, 48, 53, 63, 69, 70), *др'ібнен'ка* (2, 3, 5, 17, 19, 20, 21, 27, 34, 47, 50, 51, 52, 67, 74), *др'іб'яс'кова* (64), *м'ілка* (17, 20, 24, 29, 32, 40, 42, 43, 44, 47, 53, 56, 57), *м'ілен'ка* (37, 47, 53), *ма'ла* (26), *ма'лен'ка* (4, 8, 15, 23, 25, 48, 64, 66), *ма'н'ун'ка* (28), *'м'ел'ка* (35, 41), *'м'ел'ін'ка* (53, 55), *ниви'лика* (11), які вказують на розмір плоду; *по'гана* (26), *в'ід'ємна* (59), що свідчать про його якість; *нас'ін'ова* (1, 2, 3, 17, 18, 53, 65), *нас'ін'ева* (17, 53), *с'іми'н'а* (49), *кор'мова* (48), *кормо'ва* (11, 53, 58), *сви'н'ача* (1, 2, 10, 12, 14, 17, 19, 21, 22, 24, 31, 37, 40, 45, 46, 49, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74), *поро'с'ача* (13), *'кур'ача* (24), *'курача* (26, 56) та прийменниково-іменникові сполуки типу *на нас'ін'а* (2, 3), *д'ла сви'ней* (48), *д'ла корм'їу ско'тини* (48), мотивовані призначенням картоплі відповідного розміру в сільському господарстві. Іменники *'б'ібки* (17), *го'рох* (15, 26), *фа'сол'а* (45), *др'ібно'та* (39), *дроб* (30, 53), *'м'елоч* (33, 39, 53) є наслідком метафоричного перенесення назв за схожістю форми. В одній із говірок фіксуємо

порівняння типу *картошка / йак горошинка* // (51). Назви *в'ід'їемка* (9), *в'їтходи* (34), пов'язуємо з другосортністю плодів, яка зумовлює їхнє віднімання, відкидання від загальної маси овочів. Лексема *нидо'род* (56) свідчить про ототожнення назви плодів картоплі з явищем неврожаю. Отже, серед назв 'картоплі малих розмірів' найпопулярнішою в східноподільських і західностепових говірках виявилася лексема *др'їб'на*. Із погляду функціонування активним в обстеженому ареалі є прикметник *сви'н'ача*, ширше вживаний у східноподільських говірках.

Картоплю великих розмірів номінують за допомогою прикметників *ви'лика* (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 11, 16, 17, 18, 20, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 38, 40, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 66, 70), *здо'рова* (5, 6, 15, 22, 24, 53, 67), *к'рупна* (17, 20, 24, 36, 37, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 54), які вказують на розмір плоду; *г'арна* (2, 7, 9, 10, 14, 15, 25, 39, 47, 48, 49, 53, 68), *с'лаўна* (11, 52, 59), *ха'роша* (5, 26, 56, 57), *в'їд'ї(б'ї/бо)рна* (20), *в'їд'їр'на* (7), що свідчать про його якість; *харчо'ва* (2, 12, 19, 21, 23, 33, 51, 58, 63, 64, 65, 69, 71, 72, 73, 74), *їїс'тиўна* (17, 20, 45, 51, 53, 56, 67), *їїс'т'їўна* (31, 71) та прийменниково-іменникові сполуки *на хар'ч'ї* (2), *на їїїжу* (13), *д'ла їїїж'ї* (3), мотивовані призначенням картоплі великих розмірів у сільському господарстві. Зрідка цього ж значення набуває діалектизм *бул'ба* (14, 30) та порівняння *картошка / йак ку'лак (кулач'ки)* // (51). Таким чином, лексеми *ви'лика*, *к'рупна*, *харчо'ва*, *їїс'т'їўна* і *бул'ба*, які указують на картоплю великих розмірів, виявляються в подільському та степовому говорах.

Найменування *нас'їн'ова* (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 34, 41, 45, 46, 48, 50, 51, 53, 54, 60, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73), *нас'їн'ева* (1, 17, 39, 48, 49, 51, 53, 63, 67), *нас'їн':ева* (64), *нас'їнева* (29), *на на'с'їн'а* (2, 3, 10, 11, 15, 17, 50, 51), *с'їми'н':а* (7, 14, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 53, 55, 56, 57, 59) у говірках Середнього Надбужжя реалізують значення 'картопля, залишена на висадку'. З огляду на сказане вище, у низці говірок план змісту цих лексем розширюється. 'Картопля, залишена на висадку' відома також як *садо'ва* (32), *по'садочна* (11, 20, 31, 47), *посад'м'кова* (11, 74), *на по'сатку* (48), *пос'їўна* (25, 33, 47), *с'їйанка* (26), *на'с'їн'а* (31, 41, 45, 49, 53), *с'їм'їа* (53), *с'їми'на* (40, 58), *на с'їме'на* (52). Ілюстрація просторового поширення аналізованих лексем засвідчує активність фонетичних варіантів назви *нас'їн':ева*, відомої в УЛМ [СУМ V, с. 188], у говірках Східного Поділля, тоді як носії західностепових говірок надають перевагу слову *с'їми'н':а*.

Серед назв сортів картоплі, культивованих господарями із Середнього Надбужжя, вирізняємо такі, що з'явилися завдяки асоціаціям, викликаним різними реаліями, напр.: *алко'гол'їчка* (2, 3, 7, 8, 9, 12, 15, 17, 23, 26, 27, 39, 48, 53, 54, 56, 57, 58, 66, 67, 69, 71), фонетичний варіант слова – *алко^агол'їчка* (14, 53), лексичні варіанти – *п'їа'ниц'а* (48), *п'їа'ничка* (7, 24, 32, 38, 43, 44, 45, 51, 59); *мат'р'ошка* (17, 45, 53), *мат'рошка* (45, 53); *краснош'очка* (3, 53); *чир'вона шапочка* (54), *к'расна шапочка* (43, 44, 53); *ру'м'аночка* (12), *стид'лива* (47), *л'иска* (33). Інформанти пояснюють: *це д'їа'лект / алко'гол'їчка // а ч'о во'на та'ка? / бо во'на з од'ного б'оку чир'вона / а з д'ругого б'їла / йак н'їс чир'вонїї ў алко'гол'їка* // (23). До сортів картоплі, назви яких мотивовані схожістю з різними реаліями, уналежнюємо і *ци'ганочку* (48), в інших говірках знану як *не'гри'танку* (17) чи *нигри'тоску* (19). Інформанти пояснюють, що вона – *ф'їо'л'єтова / ха'роша на мун'д'ерку* // (17). Водночас активно культивують на території Середнього Надбужжя *слоў'їанку* (17, 20, 23, 53, 58, 66), *сла'в'анку* (69) чи *слоў'їанс'ку картошку* (11), *скарб* (69), *прос'т'ачку* (39), *б'їлу росу* (17, 19, 21), *б'їлу росу* (26, 60), *б'їлу росу* (30), *русу косу* (2), *к'расну розу* (44), *чудо м'їра* (20, 33) або *чудо м'їрку* (72), *чаро'д'їїку* (19, 74) або *чар'їўниц'у* (24, 60, 70), *син'о'з'ласку* (19, 33, 35, 37, 53, 60), *с'їн'е'з'ласку* (11, 12, 18, 20, 31, 35, 39, 56, 63, 71), подекуди *син'е'з'ласку* (37), *св'їтанок* (13, 15, 64, 73) чи *рос'в'ет* (17), *репанку* (9, 39, 73), *репаночку* (12), *репаўку* (74), яку ще називають *грубош'курой* (39).

Часто найменування сортів картоплі мотивовані топонімами, скажімо: *н'емка* (2, 23), *ру'минка* (15, 26, 30, 32, 53, 60, 66, 68, 73) або *ру'м'їнка* (45, 51, 53, 63, 67, 72, 74), *го'ланка* (48, 64), *го'лан'с'ка* (10, 25, 48) чи *га'лан'с'к'ї сор'та* (69), *ку'(ба/б'ї)нка* (35), *н'еўс'ка* (65) чи

н'єўс'ка (30, 35), *к'римс'ка р'оза* (7, 11), *к'ийіўс'киї св'ітанок* (20, 22, 63), *к'ийіўл'анка* (33), *пол'іс'ка* (13, 15), *сла'вутич* (20), *кидра'с'анка* (2).

Найактивнішими з погляду варіантності виявилися репрезентанти давнього сорту картоплі, відомої в досліджуваних говірках як *амери'канка* (4, 7, 20, 25, 30, 32, 40, 48, 53, 54, 60), *амер'іканка* (52), *амири'канка* (8, 15, 23, 33, 39, 45, 53, 71, 72), *амир'іканка* (29, 31), *мари'канка* (27, 55), *мар'іканка* (6, 9, 10, 14, 17, 18, 49, 53, 59, 63, 67), напр.: *була кар'тошка / ка'зали / мар'іканка / так йак ско'рочину а'мерику зро... / амери'канка це видно* // (6). Зрідка для представлення цього сорту картоплі мовці застосовують зменш.-пестл. форми – *амери'каночка* (12, 14), *амири'каночка* (7), *амир'іканочка* (6, 31), *мар'іканочка* (17, 38, 48), *мер'іканочка* (15). Старожили зауважують: *ни' було лу'чого / каже / йак пше'ниці а шам'панка / кар'тошка мар'іканка / риба со'мина і м'ясо сви'нина* // (17). СУГО подає слово *мар'іканка* (від *амери'канка*) та його фонетичні варіанти *м(а/е)ри'канка* зі значенням 'дуже родючий, невибагливий до природних умов сорт картоплі, що рано дозріває' [СУГО, с. 125].

Серед сучасних сортів у говірках середньонадбузького ареалу поширені *а'гава* (2), *ел(:)а* (11, 14, 19, 21, 24, 51), *м'ілена* (20), *роко* (30), говіркові найменування яких відповідають назвам, запропонованим селекціонерами. Фіксуємо й лексеми співвідносні з часом дозрівання сільськогосподарської культури: *сорока'денка* (8, 11, 30, 31), *сороко'денка* (8, 32), *сорокад'н'еука* (2, 12, 18, 20, 22, 26, 31, 38, 40, 42, 43, 70), *сорокод'н'еука* (45, 55, 69, 72); *скорос'н'елка* (2, 4, 27, 59); *ран'(:)а* (5, 6, 7, 8, 11, 13, 15, 17, 27, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 45, 63, 67, 70, 71), вона ж *вис'на* (8, 22), *маїс'ка* (62); *си(е)'ред'на* (5, 7, 8, 36, 32, 37), *с'р'ед'на* (32); *н'із'на* (5, 8, 32, 36, 37).

Домінантними в процесі номінації сортів картоплі постають і такі ознаки, як форма плоду: *к'ругла* (45), *доўген'ка* (7, 9, 26, 45, 58), *д'л'ін:а* (21) та *д'л'ін:ин'ка* (7, 9); колір шкіралупи: *б'іла* (2, 7, 11, 14, 15, 19, 23, 24, 27, 30, 31, 37, 45, 48, 52, 53, 59, 62, 65, 73) й *б'ілен'ка* (26), *жоўта* (15, 39, 49), *ро'жева* (45), *розова* (2, 7, 24, 26, 31, 32, 43, 52, 57, 67, 71), *ро'зоўка* (17, 23, 29, 45, 53), *ро'зовочка* (29), *чир'вона* (27, 48, 65) або *к'расна* (11, 15, 31, 53, 74), *син'а* (3, 6, 7, 11, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 31, 37, 43, 44, 45, 49, 53, 58, 59, 62, 67) чи *ф'іол'етова* (17), *рабушка* (21); якісні характеристики овочу: *ел'іта*, *дуже гарна* (10), *ха'роша* (7, 30, 31, 58), *дуже ха'роша*, *сама луча* (25), *крох'малиста* (11), *ро'сипчаста* (7), *сухопос'т'іі'ка* (69), *р'іўнесин'ка* (7), *гладен'ка* (25), *йам'ката* (63); його смакові властивості: *дуже добра* (6, 14), *дуже ўкусна* (8, 30), *дуже ўкус'н'ат'іна* (58), *ўкусна* (7, 11), переважно про *амири'канку* (6, 8, 14), та *ниўкусна* (49) – про *жоўту просту*.

Спорадично говіркова назва картоплі має вказівку на дві і більше ознаки: *амери'канка* відома як *доўген'ка р'іўна* (6), *чир'вона доўген'ка* (15), *розовен'ка доўген'ка* (30), *ма'лен'ка доўген'ка* (8), *то'нен'ка доўген'ка* (17); *н'емка* – *доўген'ка син'а* (2); *ци'ганочка* – *доўген'ка чор'нен'ка* (48); *ру'минка* – *к'ругла б'іла* (15), *б'іла гарна* (67), *б'ілен'ка р'ім'нен'ка продоўгу'вата* (68); *кидра'с'анка* – *розова здо'рова* (2); *св'ітанок* – *б'ілен'ка ран'а* (73). Культивують також *б'іло'рус'ку б'ілу* (14), *сорокад'н'еўку б'ілу* (1), *сорокад'неўку ро'зову* (1, 15), *б'ілу репанку* (17), *к'руглу чир'вону* (2) картоплю.

Цікавою є говіркова назва *по'пазоўс'ка кар'тошка* (55), похідна від прізвища *по'пазоў*, який першим завіз культуру на відповідну територію. Не з'ясовано залишається мотивація слова *манди'бура* (26), яке в одній з аналізованих говірок номінує сорт кормової картоплі, та найменування *ванди'мара*, що вказує на сорт харчової картоплі (35).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, під час дослідження говорів середньонадбузького ареалу зібрано та здійснено лексико-семантичний аналіз назв картоплі, її частин та сортів. З'ясовано, що збережені в говірках Середнього Надбужжя найменування мають лексичні паралелі в УЛМ. Водночас подано яскраво виражені фонетичні варіанти говіркових назв. Схарактеризовано їхні мотиваційні ознаки. Водночас проведено зіставлення між зафіксованою нами лексикою і даними АУМ та СУГО. Репрезентовано просторове поширення зааналізованих найменувань, що засвідчує активну взаємодію східноpodільських і

західностепових говірок. Скажімо, в обох обстежених говорах широко відомі назви сортів картоплі *пйа'ничка* (у східноподільських говірках більше відома як *алко'гол'ічка*); *ам(е/и)рй'канка*, *амир'і'кан(оч)ка*; *ру'минка*; *чудо'м'іра*; *(сй/с'і)н'(о/е)г'ласка*; більшість сортів, співвідносних із часом дозрівання картоплі; кольором і якісними характеристиками рослини тощо. Перспективу подальших досліджень убачаємо в продовженні аналізу сільськогосподарської лексики говірок середньонадбузького ареалу.

Перелік обстежених населених пунктів та їхня нумерація

Кіровоградської обл. Гайворонського р-ну – м. Гайворон (1), с. Бандурове (2), с. Березівка (3), с. Берестяги (4), с. Долинівка (5), с. Жакчик (6), смт Завалля (7), с. Казавчин (8), с. Котовка (9), с. Мощене (10), с. Салькове (11), с. Солгутове (12), с. Соломія (13), с. Таужне (14), с. Ташлик (15), с. Хащувате (16), с. Чемерпіль (17), с. Червоне (18); Ульяновського р-ну – м. Ульяновка (19), с. Богданове (20), с. Великі Трояни (21), с. Вільхове (22), с. Йосипівка (23), с. Кошаро-Олександрівка (24), с. Мечиславка (25), с. Сабатинівка (26), с. Синицівка (27), с. Синьки (28); Голованівського р-ну – с. Люшнівате (29); Вільшанського р-ну – с. Калмазове (30). Миколаївської обл. Первомайського р-ну – м. Первомайськ (31), с. Кінецьпіль (32), смт Підгородна (33), с. Чаусове Друге (34); Арбузинського р-ну – с. Благодатне (35), с. Зелена Поляна (36); Кривоозерського р-ну – смт Криве Озеро (37), с. Бурилово (38), с. Красеньке (39), с. Курячі Лози (40). Одеської обл. Любашівського р-ну – смт Любашівка (41), с. Гвоздавка Перша (42), с. Зеленогірське (43), с. Ясенове-2 (44); Савранського р-ну – смт Саврань (45), с. Байбузівка (46), с. Вільшанка (47), с. Дубинове (48), с. Йосипівка (49), с. Кам'яне (50), с. Концеба (51), с. Неділкове (52), с. Осички (53), с. Полянецьке (54), с. Слюсареве (55); Балтського р-ну – с. Піщана (56), с. Пужайкове (57), с. Ухожани (58), с. Чернече (59). Вінницької обл. Чечельницького р-ну – смт Чечельник (60), с. Білий Камінь (61), с. Ольгопіль (62); Бершадського р-ну – с. Баланівка (63), с. Бирлівка (64), с. Велика Киріївка (65), с. Джулінка (66), с. Кидрасівка (67), с. Лугова (68), с. Мала Киріївка (69), с. Осіївка (70), с. Поташня (71), с. Ставки (72), с. Устя (73), с. Флорине (74).

Список використаних джерел

1. АУМ – Атлас української мови: у 3 т. – К. : Наук. думка, 1984 – 2001. – Т. 1 – 3.
2. СУГО – Словник українських говорів Одещини / [редкол.: О. І. Бондар (гол. ред.), Л. І. Хаценко (заст. гол. ред.), Т. Ю. Ковалевська, А. П. Романченко та ін.]. – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2011. – 224 с.
3. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 1982 – 2012. – Т. 1–6.
4. СУМ – Словник української мови: в 11 т. / За ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1–11.

References

1. AUM – (1984 – 2001). *Atlas of the Ukrainian Language: 3 Vol. set.* Kiev. Naukova dumka, V. 1–3 (in Ukr.)
2. SUDO – (2011). *Dictionary of the Ukrainian Dialect of the Odesa region.* Ed. by Bondar O. I. and others. Odesa. I. I. Mechnikov National University, 224 p. (in Ukr.)
3. ESUM – (1982–2012). *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: 7 Vol. set.* Ed. by Melnychuk O. S. Kiev. Naukova dumka. V. 1–6 (in Ukr.)
4. SUM – (1970 – 1980). *Dictionary of the Ukrainian Language: 11 Vol. set.* Ed. by Bilodid I. K. Kiev. Naukova dumka. V. 1–11 (in Ukr.)

POLISHCHUK Svitlana Serhiivna,

Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer of the Ukrainian Language Department at Odessa I. I. Mechnikov National University

e-mail: polishchuk.svitlana.2013@gmail.com

NAMES OF POTATOES IN THE MIDDLE BUG AREA DIALECTS

Abstract. Introduction. *The recording and analysis of the agricultural lexis in the dialects of the Middle Bug area continues solving the actual problem of modern linguistics: preservation and in-depth study of the dialect vocabulary of the Ukrainian dialect continuum.*

The purpose of the article is *vocabulary-semantic analysis of the lexemes to define names of potatoes, their parts and sorts in the Middle Bug area dialects that function at the border of the South-Western and South-Eastern dialects of the Ukrainian language.*

Methods. *General research methods of analysis, synthesis and observation, descriptive and quantitative methods were applied. Among special linguistic methods questionnaires and interviews, principal component analysis and comparative method were used in the research.*

Results. Records and notes of the dialect speech done in 74 settlements of the Middle Bug area during 2013–2016 are the source of the practical material. The numbering of the villages, urban settlements and towns is used in the article. The full names are listed at the end of the work under the title "The list of the examined settlements and their numbering" to represent the areal distribution of the analyzed dialect units. The examined names and the dialect speech examples are represented by means of the common phonetic transcription for recording the Ukrainian literary and dialect speech (the transcription is presented in the first volume of the Atlas of the Ukrainian Language). The names widespread in Middle Bug area dialects are analyzed. In total 210 names (including word-combinations and phonetic variants of some words) denoting potatoes, their parts and sorts are analyzed.

Originality. The article expands the empirical base of Ukrainian dialectology, updates the characteristics of the Eastern Podilian dialects of the Podillya dialect of the South-western group and the Western Steppe dialects of the Steppe dialect of the South-eastern group of the Ukrainian language.

The conclusion is that the fixed names are connected with literary equivalents although they differ in phonetics, vocabulary and semantics. The research also describes the motivational peculiarities of names for the designation of potato varieties. The work makes it possible to find out how the general dialect vocabulary functions in some dialect groups and dialects. Prospects for further research are the continuation of the study of the Ukrainian dialects of the Middle Bug on the material of the agricultural vocabulary.

Key words: lexeme; sememe; potatoes; dialect; Middle Bug area; Middle Bug.

Надійшла до редакції 10.03.18

Прийнято до друку 15.03.18

УДК 811.161.2'282(477.41/42)

СИМОНЕНКО Ігор Володимирович,
молодший науковий співробітник відділу
діалектології Інституту української мови
НАН України
e-mail: igoroks88@gmail.com

ЗАЙМЕННИКИ ПРИКМЕТНИКОВОГО ТИПУ ВІДМІНЮВАННЯ В СХІДНОПОЛІСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДІАЛЕКТНОГО ТЕКСТУ

У статті розглянуто діалектні тексти як основу поглибленого вивчення граматики говірки. Зазначено, що порівняно з текстами сучасної української літературної мови діалектні наративи рідше перебувають у фокусі лінгвістичних досліджень. Звернено увагу на те, що тільки в рамках діалектних текстів можливе здійснення всебічного ґрунтовного аналізу їхніх одиниць, синтаксичної будови, змістової єдності, вираженої відповідними смисловими та формально-граматичними засобами зв'язку, а також стильових ознак діалектного тексту. Подано сучасні підходи до класифікації прономінативів в українській мові. На матеріалі діалектних наративів проаналізовано займенники прикметникового типу відмінювання в східнополіському діалекті, розглянуто їх семантику та частоту вживання в мовленні носіїв говірок. Зазначено, що неособові займенники зберігають давні особливості ад'сктивів, за зразком яких ці займенники відмінюються. Аналіз діалектних матеріалів дав змогу виокремити функції кожного із займенників прикметникового типу відмінювання. Помічено, що в межах однієї функції різні прономінативи іноді мають схоже, але не ідентичне значення навантаження, доповнюючи один одного. Виявлено, що окремі займенники функціонують лише в конкретних формах, сталих виразах або конкретних мікроареалах східнополіського говору.

Ключові слова: діалектний текст, східнополіський діалект, говірка, займенник, прикметниковий тип відмінювання, функція.

Постановка проблеми. Діалектний текст (ДТ) – це динамічна одиниця, що має ознаки зв'язності й цілісності, які виявляються в інформаційному, структурному та комунікаційному аспектах [1, с. 230]. ДТ постає системою з міцно пов'язаними між собою